

(Не) читаємо сьогодні?

У статті розглянуто причини реорганізації читацьких звичок у сучасному світі, зокрема в Україні. Вказано шляхи розвитку читацької компетентності, промоції читання, особливості використання засобів активізації читацького сприйняття учнів. Запропоновано приклади різних видів діяльності для системної підтримки й мотивації учнів у становленні їх як компетентних читачів.

Ключові слова: читацькі звички, читання, інформаційна ера, стратегія, війна, формування, медіаресурси;

reading habits , reading ,digital age, strategy, development, war, formation, media resources.

Без пристрасті до книжки
людині недоступні культура сучасного світу ,
інтелектуальне і емоційне вдосконалення
В.Сухомлинський

В умовах розвитку інформаційних технологій помітним є не лише зміна читацьких звичок школярів , а й згасання інтересу учнів до художнього слова.

Об'єкт дослідження – причини реорганізації читацьких звичок сьогодні.

Предмет дослідження – читацькі звички, уміння і навички школярів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати шляхи зміни читацьких звичок, прослідкувати проблему формувань читацьких компетентностей у школярів.

В умовах інформаційної глобалізації, а особливо в умовах війни в Україні, змінюються і читацькі звички.

Після 24 лютого в українців змінилась звичка читати. Особливо художню літературу, адже новинна стрічка замінила будь-які вигадані світи. Ми українці почали використовувати новини як метод ескапізму: безперервно скролити стрічку, читати всі можливі Telegram-канали і новинні сайти, щоб не пропустити жодну деталь. Нескінченне бродіння по інформаційних каналах відбувається через страх втрати контролю над ситуацією. Здається, ніби ще одну новину подивлюся і буду знати всю інформацію. Книги знайшли місце в тривожних валізах багатьох читачів, проте не всім вдалося забрати з собою улюблені паперові примірники. Тому українські видавництва та інтернет-книгарні відкрили безкоштовний доступ до великої кількості книг в перший же тиждень. Проте попит на книги зменшився, і книжковий ринок України зазнав змін. З'явилося багато поезії. Зазвичай поети швидко реагують на виклики доби і публікують в короткій формі все, що відбувається. Поезія є швидкою реакцією на події, тому зараз її читають і пишуть. «Поезія стала тією формою, яка найшвидше народилась у багатьох письменників і творчих особистостей під час перших днів і продовжує лунати зараз. В окупації, під обстрілами, в укриттях. Багато кому виходило одразу трансформувати свої почуття у вірші», – зазначає співзасновниця центру літературної освіти «LITOSVITA» Марія Придзьма.

Змінилися і вподобання читачів в літературі. Якщо раніше історичні книги знаходили собі місце лише на полицях експертів та знавців, то зараз історією зацікавився кожен пересічний українець. «Відтепер наша історія для людей стала не просто шкільним предметом, а досить потужним інструментом для аналітики сьогоденних подій», – ділиться генеральна директорка видавництва «Vivat» Юлія Орлова. За словами Юлії Орлової, попит на книги менший, ніж до 24 лютого, але є. Люди також охоче купують дитячу літературу. Присутній і певний ескапізм, тому читачі цікавляться книгами жанру фентезі. (Ескапізм — це різновид психологічного захисту, коли людина тікає від реальності у вигадані світи. Бажання втекти може виникати після робочого дня, наприклад, почитати книжку чи переглянути фільм, щоб на деякий час зануритися в інший світ. Це здоровий ескапізм.)

Натомість бізнес і мотиваційна література значно впала у продажах. З'являється все більше книжок про війну. В такий спосіб українці намагаються відрефлексувати воєнний досвід. «Очевидно, з'явиться багато воєнної літератури, яка буде показувати досвід військових, волонтерів, очевидців, а саме мемуаристики та щоденники війни. На курсі письменницької майстерності, більшість учасників прийшли саме з бажанням навчитись писати для висвітлення того, що з ними відбулось і відбувається зараз. Це бажання навчитись розказати історію свого життя, своєї країни. Одна дівчинка писала, що вони сиділи з малознайомими людьми в окупованій Бучі кілька тижнів у підвалі, і кожен мав якусь незвичну історію життя. Тепер вона просто потребує зафіксувати все це у тексті», – розповідає Марія Придьма.

Як же повернутися до читання? Не всі повернулися до попередніх об'ємів читання: комусь досі складно сфокусуватися над більшим текстом, ніж коротка новина. Сприйняття інформації змінилося, і українці звикли читати малими порціями. Тому великі романи поки залишаються поза увагою.

Літературознавиця Богдана Романцова ділиться порадами, як повернутися до читання: «Не намагайся себе силувати. До літератури ми повертаємося поступово. І не треба в жодному разі зараз перетворювати читання на насильство над собою. Навколо й так забагато болю, аби ми ще й в цьому якось собі докоряли. Треба знайти затишне, безпечне місце, влаштувати собі якийсь комфортний куточок. Попікнутися про себе, пожаліти себе, налити хорошого чаю. Всіляко собі догоджати в цей момент. Оці моменти піклування вони дуже важать для читання взагалі, а зараз для читання у часи травми, війни важать особливо сильно».

В українців виробилися нові звички, як-от читання в бомбосховищах чи в ванній кімнаті під час повітряних тривог. Але також важливо відновлювати ритуали з «минулого» життя. Це може бути прослуховування аудіокниг під час прибирання або читання в дорозі на роботу, на природі. «Розгорнути книжку, насолодитися – це як повернення до себе і до якихось попередніх практик, які тепер нам чужі великою мірою. Тому тільки так, тільки поступово, повільно, з любов'ю до себе і до книжок», – додає пані Богдана.

Можна обрати жанр, який подобається, почати з менших оповідей чи віршів. Можливо, послухати щось про письменника чи почитати його інтерв'ю, щоб зрозуміти, чим він живе зараз і увійти в його світ.

«Потрібно чесно поговорити з собою – чому вам не хочеться читати? Чому вам потрібно зараз читати? Доведено, що читання має терапевтичний ефект. Тому, можливо, саме воно стане для вас тим гачком, який зможе потрошку емоційно витягувати з того, що ми зараз переживаємо. У будь-якому випадку з читанням, як з водінням – щоб читати, потрібно просто почати це робити. І дослухатись до своїх відчуттів», – радить пані Марія.

Підтримка української книжки. Як міжнародна спільнота, так і українці більше цікавляться творами українських авторів та відкривають для себе українську літературу. «Те, що маємо зробити ми, як учасники літературного процесу, – втримати інтерес, посилити його і зробити його постійним. Щоб це не був просто тимчасовий спалах української культури, а постійне просування на різних рівнях», – каже Романцова.

«Хочеться, щоб щодня все більше наших громадян розуміли, що нації, які читають завжди перемагають нації, які дивляться телевизор. Саме тому важливо розвиватись, читати, передавати любов до читання дітям. Зараз надважливо підтримувати українське. Тож купити книгу в українського видавця – це також наближення нас до перемоги», – додає Марія Придьма.[5]

Цифрові технології, нові способи відпочинку та дозвілля не знищили культуру читання, навіть більше, вони подарували нові можливості для комунікації та взаємодії між людьми. І як виявилось, ця взаємодія може приносити не лише задоволення, але й кошти.

Одним із трендів сучасності є те, що соціальні мережі та залучення до них великої кількості людей формують нові спільноти, які не обмежені географією. Люди легко створюють групи, об'єднані спільним інтересом, де діляться найрізноманітнішим досвідом, у томі числі й досвідом прочитання. З цього процесу формуються лідери думок, ті кого

любить читати велика кількість людей. Таким чином, з'являються нові гравці на книжковому ринку, які можуть вплинути на читацькі смаки своєї аудиторії. Одним з важливих трендів сучасності, на думку Каріни Ельм, менеджерки відносин із клієнтами та громадськістю в NetGalley Germany, глобальної платформи цифрової дистрибуції, є поява книжкових блогерів поруч з професійними літературними критиками. Блогери читають і діляться думками, мають свою аудиторію, можуть заохотити до читання інших чи підняти важливі дискусійні питання на основі прочитаного. Активні читачі оцінюють книжки, пишуть власні відгуки і тим самим формують рейтинги.

У світі цю силу онлайн-спільнот активно використовують видавці. Вони роблять це таким чином, що у виграші залишаються всі.

Передусім йдеться про міжнародну англомовну книжкову спільноту Goodreads, котра нараховує 65 млн читачів, а також Lovelybooks – подібна платформа, але створена для німецького ринку.

На таких платформах можна стежити за книжковими новинками, читати відгуки різних користувачів сайту, бачити рейтинг найрізноманітніших видань. Фактично на цих онлайн-платформах люди роблять все те, що і в офлайн: спілкуються, взаємодіють, впливають один на одного. Приводом до всіх обговорень є книжка, її сюжет, автор, обкладинка, дизайн тощо. [6]

Загальновідомо, що у дітей, які багато читають, краще розвинені мовлення, інтелект, логічне, творче мислення, вони володіють здатністю розв'язувати нестандартні задачі, краще розуміють інших. Отже, дитяче читання можна по праву назвати інтелектуальним ресурсом країни, важливим потенціалом ерудованої нації. В умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, екранної культури, соціальних мереж, індустрії розваг, співіснування багатьох медіаресурсів, звичайно, відбуваються істотні зміни у читацькій діяльності дорослих і дітей. У зв'язку зі збільшенням електронних засобів змінюються також і джерела одержання медіатекстової інформації, пізнавальної інформації загалом. Зростає кількість користувачів з кількома точками доступу до Інтернету (стаціонарний комп'ютер, ноутбук, планшетний комп'ютер, телефон). Це дає змогу людям безперервно знаходитися в інформаційному полі, отримуючи різноманітну медійну інформацію, сприймаючи культуру через призму екранного простору. Діти миттєво схоплюють і усвідомлюють зміст невербальної інформації на моніторі, уміють швидко переключатись, сприймаючи розрізнені смислові фрагменти, виявляють високу швидкість оброблення інформації, та водночас вони мають труднощі в читанні, розумінні тексту, позатекстової інформації на паперових носіях, яке вимагає уваги і зосередження.

Мій педагогічний досвід передбачає поєднання сучасних педагогічних технологій та методик, спрямованих на розвиток читацьких інтересів. Це дозволяє творчо інтерпретувати різні підходи до організації освітнього процесу, а не заглиблюватися в суть тільки однієї технології. У своїй практиці застосовую технологію інтегрованого навчання, технологію ситуативного моделювання, інформаційно-комунікаційні технології, технологію формування критичного мислення, мобільне навчання (BYOD), ігрові технології, технологію навчання в співпраці, проєктно-діяльнісну технологію, технологію проблемного навчання, технологію створення ситуації успіху.

Необхідною для сучасності стала технологія Bringyourowndevise (BYOD) в дослівному перекладі – принеси свій домашній пристрій. За допомогою комп'ютерних засобів:

- мотивую учнів, використовуючи презентації ;
- проводжу формувальне оцінювання, створюючи тести (LearningApps, Kahoot,);

Сторітелінг – це той метод, що дозволяє мені продуктивно навчати. Це популярний прийом розвитку уяви та творчого мислення. За допомогою нього будь-який сухий зміст навчальної теорії можна подати у казковому форматі. Для того, щоб створити історію, яка захоплюватиме учнів, перш за все, необхідно придумати цікавий сюжет, вигадати героя(їв), додати цікаві події, які підведуть до потрібних висновків. Розповідати захоплюючі історії

може вчитель (наприклад, на початку вивчення теми – для того, аби вмотивувати учнів чи допомогти запам'ятати складну інформацію). Учні його пасивно слухають, а тому такий сторітелінг називають пасивним. Активний сторітелінг – це самостійне розповідання історій учнями, яке вчитель може практикувати або впродовж вивчення теми або наприкінці її, аби закріпити набуті знання.

Не менш цікавою є гра «Творче співавторство». Учні одночасно вигадують стільки ж оповідань, казок, скільки у колі учасників. За сигналом учителя кожен учень записує на своєму аркуші речення і передає сусідові, що сидить за годинниковою стрілкою. З кожною наступною фразою складність завдання зростає, адже збільшується обсяг тексту, який спершу треба перечитати, а потім вже продовжити. Щоразу, за командою вчителя аркуші передаються, доки кожен з них колом не повернеться до учня, який написав перше речення. За одне-два речення до кінця я попереджаю, щоб учасники могли логічно завершити твори. Після цього учні читають вголос усі тексти, що написані спільними зусиллями, та разом обирають найбільш оригінальні сюжети.

Карти Проппа – це ефективний інструмент для розвитку зв'язного мовлення і творчого мислення, який активно впроваджую у свою діяльність. Це своєрідний конструктор казки, що складається з окремих 28 сюжетних карток, на яких схематично позначені події та епізоди пригод. З їхньою допомогою навчаю здобувачів освіти аналізувати зміст будь-якого оповідання, переказувати сюжет і вигадувати власні історії.

Формувати читацьку компетентність, розвивати творчі здібності дітей допомагає стратегія «РАФТ». Це цікавий і оригінальний спосіб розповісти (або написати) про прочитане, який частково схожий з інсценуванням.

Технологія РАФТ одночасно дозволяє пограти в гру «Розкажи прочитану історію від особи якогось героя» і заглибитися в літературознавчу специфіку, уточнюючи особливості літературних жанрів і пробувати свої сили в них. Головна ідея стратегії «РАФТ» полягає в тому, що учень обирає собі роль, тобто пише текст не від свого імені. Для невпевнених у собі дітей це є своєрідним спасінням, бо зникає страх самостійного висловлювання.

Для сучасного покоління школярів візуалізація та медіа – основа заняття, є обов'язковими вимогами, а не лише модними цікавинками. Використання Інтернету – це потреба суспільства, у якому ми живемо. Візуалізація широко використовується для подачі навчального матеріалу. В освітній сфері великої популярності набувають Інтернет-меми, які можна створити власноруч. Для створення мемів користуюся спеціальними онлайн-інструментами. Пропоную випробувати безкоштовні програми для створення мемів, а саме Risovach, Memegenerator, Memearsenal. Можна запропонувати й дітям створювати тематичні меми. Такий формат є цікавим доповненням освітнього процесу. Він сприяє креативному переосмисленню будь-якої інформації, навчає школярів лаконічно робити акценти на ключових моментах. Перед створенням нагадую три складові мемів: інформаційність, емоційність, парадокс. Учні створюють власні метафори, використовують фразеологізми.

Найчастіше у своїй роботі практикую скрайбінг-фасилітацію – супроводження розповіді схематичними малюнками, графіками, діаграмами у реальному часі. Він сприяє якнайкращому запам'ятовуванню навчального матеріалу. Адже залучення скрайбінгу дозволяє яскраво та творчо візуалізувати будь-яку інформацію. А завдання учням по створенню власних малюнків цим методом сприяє розвитку креативності та системного мислення.

Улюбленим видом діяльності учнів є кроссенс – модна вправа на сучасному занятті, яка допомагає розвивати комунікативні і регулятивні вміння, навички роботи з інформацією, підвищувати допитливість і мотивацію до вивчення предмету. Якщо коротко: кроссенс – це система (перетин) зображень з певної теми, яка вибудовується на 9-ти квадратах. Картинки пов'язані між собою за змістом. Використовую кроссенс на різних етапах уроку, під час індивідуальної роботи, як творче домашнє завдання.

Основне значення кроссенсу – це певна загадка, ребус, головоломка, то він цікавою формою перевірки знань із теми. Застосування кроссенсу на уроці різноманітне. Під час

розгадування кроссенсу розвиваються комунікативні і регулятивні вміння; навички роботи з інформацією; підвищується допитливість і мотивація до вивчення предмету.

Кроссенс є прекрасним засобом розвитку логічного й творчого мислення учнів.

Продуктивним є прийом «хмари слів». За допомогою цього методу візуалізують термінологію з певної теми в більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

Можливості використання хмари слів на занятті:

- у «хмару» можна "зашифрувати" тему уроку, яку учні повинні визначити;
- «хмара» може слугувати в якості опорного конспекту для подачі нового матеріалу чи його узагальнення;
- скласти речення або розповідь, використовуючи якомога більше слів з «хмари»;
- показати «хмару», складену зі слів, що відповідають темі уроку, і попросити пояснити їх зміст;
- перетворити нудний текст в цікаву головоломку;
- зробити "хмарку" підказок до оглядової теми;
- повторити основні поняття теми, що вивчається;
- проведення простого опитування;
- проведення «мозкового штурму»;
- створення хмаринки підказок для виконання певного завдання чи перевірки результатів

Для створення «хмар слів» використовують такі сервіси: WordItOut, WordCloud, TaguWordClouds.

Заняття «просто неба» – так називається пленерне заняття, проведення якого передбачається поза межами класу із залученням багатства довкілля в усіх її проявах. У моїй практиці – це заняття з позакласного читання на свіжому повітрі.

Використання вищезгаданих технологій, методів і форм навчання роблять учнів активнішими, невимушеними у спілкуванні. Вони не бояться висловлювати власну думку, ділитися міркуваннями. Отже, залучивши дитину до читання, формуємо читацькі звички, читацьку компетентність, збагачуємо внутрішній світ та естетичні смаки. А реорганізація читацьких звичок – це не вирок, а виклик сьогодення, з яким українці успішно справляються.

Список використаних джерел та літератури

1. Виноградова Н. В. З чого починається любов до книги / Н. В. Виноградова // Шкільна бібліотека. - 2011. - №11. - С.65-67.
2. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>.34с.
3. Савіна З. Сучасний читач та тенденції читання в Україні / З. Савіна // Бібл.планета. - 2001. - № 1. - С. 9-10.
4. Читацька компетенція як різновид загальної компетенції учнів // Наука і освіта. - 2005. - № 3-4. - С. 66-68.
5. Як змінилися читацькі звички і як повернутися до читання? https://svidomi.in.ua/page/03_07_2022_070338 (дата звернення:08.10.23)
6. Нові технології – нові можливості <https://chytomo.com/iak-prosuvaty-knyzhky-za-dopomohoiu-chyta/>(дата звернення:08.10.23)